

RIKSANTIKVARIEÄMBETET
ARKEOLOGISKA UPPDRAGSVERKSAMHETEN (UV)

UV ÖST RAPPORT 2010:7
ARKEOLOGISK FÖRUNDERSÖKNING

Boplats vid Nyckelby samt plats för torp

Nyckelby 2:2 och 3:9, RAÄ 124 och 259
Västra Stenby socken, Motala kommun
Östergötlands län

Dnr 422-473-2009

Jenny Holm

RIKSANTIKVARIEÄMBETET
ARKEOLOGISKA UPPDRAGSVERKSAMHETEN (UV)

UV ÖST RAPPORT 2010:7
ARKEOLOGISK FÖRUNDERSÖKNING

Boplats vid Nyckelby samt plats för torp

Nyckelby 2:2 och 3:9, RAÄ 124 och 259
Västra Stenby socken, Motala kommun
Östergötlands län

Dnr 422-473-2009

Jenny Holm

Riksantikvarieämbetet
Arkeologiska uppdragsverksamheten (UV)

UV Öst
Roxengatan 7, 582 73 Linköping
Tel 010-480 81 40
Fax 010-480 81 73

e-post uvost@raa.se
e-post fornamn.efternamn@raa.se
www.arkeologiuv.se

Omslagsbild Jordbrukslandskapet söder om Motala. Foto Jenny Holm.

Grafisk form Britt Lundberg

Grafik Lars Östlin

Foto Christina Helander, Jenny Holm, Marita Sjölin

Utskrift UV Öst, Linköping 2010

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, 801 82 Gävle. Dnr L 1999/3

© 2010 Riksantikvarieämbetet

UV Öst Rapport 2010:7

ISSN 1404-0875

Innehåll

7	Sammanfattning
7	Bakgrund
7	Syfte och metod
9	Resultat
9	RAÄ 124 – torplämning
10	RAÄ 259 – förhistorisk boplatz
13	Boplatsens och torplämningens potential
14	Referenser
14	Administrativa uppgifter
15	Bilaga 1. Anläggningslista
18	Bilaga 2. Fyndlista
19	Bilaga 3. Schaktplaner

Karta över Östergötland med den nya sträckningen för riksväg 50 markerad med svart linje och undersökningsplatsen Nyckelby med en röd punkt.

6 Boplats vid Nyckelby samt plats för torp

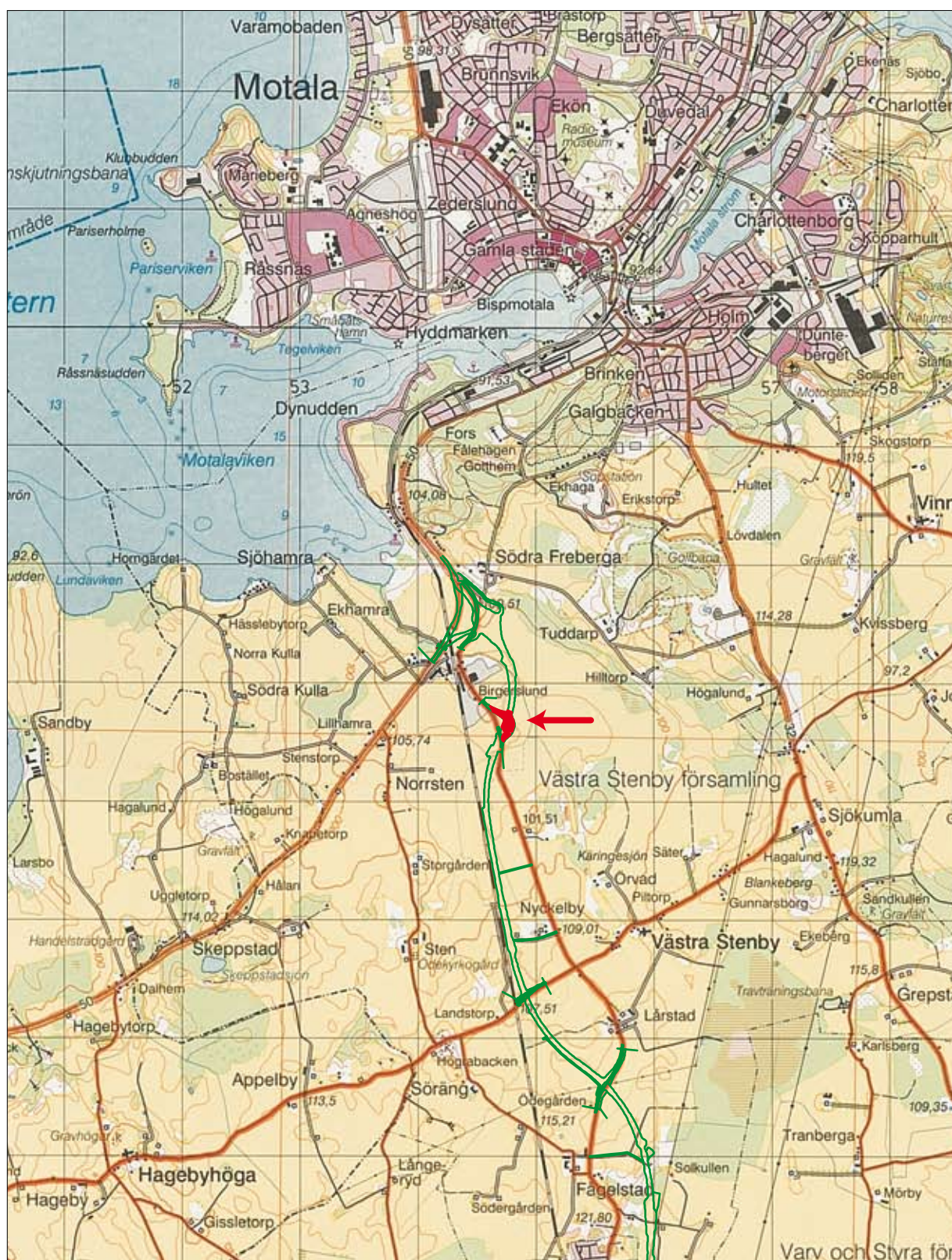

Fig 1. Utsnitt ur Topografiska kartan med vägkorridoren i grönt och fornlämning RAÄ 124 och 259 i Stenby socken markerat med rött (och pil). Skala 1:50 000.

Arkeologisk förundersökning

Boplatz vid Nyckelby samt plats för torp

Sammanfattning

Vägverket, Region Sydöst, planerar för ny- och utbyggnad av Riksväg 50 mellan Motala och Mjölby i Östergötland. Ett flertal fornlämningsområden som berörs av det planerade arbetsföretaget har förundersökts under år 2009.

Under maj och augusti förundersöktes en boplatz, RAÄ 259, som ligger vid Norrsten strax söder om Södra Freberga. Samtidigt förundersöktes platsen för torpet Storängen, RAÄ 124, som funnits i anslutning till boplatzen.

Resultaten av förundersökningen visar att boplatzen i huvudsak är från förromersk järnålder men att det finns dateringar även till övergången mellan senneolitikum och äldre bronsålder.

Vid platsen för torpet Storängen framkom inget som föranleder ytterligare arkeologiska insatser.

Bakgrund

Arkeologiska utredningar, med anknytning till planerad ny dragning av riksväg 50 söderut från Motala, har gjorts i flera steg.

Den aktuella platsen identifierades som möjligt boplatzläge vid en första inventering av tänkbara vägsträckor år 1996 (Larsson m fl 1997). Då registrerades även platsen för torpet Storängen, utifrån uppgifter på häradskartan från 1800-talets senare del.

Under senkvintern 2008 utredningsgrävdes det möjliga boplatzläget och anläggningar av boplatzkaraktär kunde identifieras. Dessa utgjordes av gropar, stolphål och stora härdar som beskrevs som bålplatser (Helander 2008).

Syfte och metod

Syftet med den arkeologiska förundersökningen var att fastställa och beskriva de kända fornlämningarnas karaktär, datering, utbredning, omfattning och komplexitet.

Resultatet av den arkeologiska förundersökningen ska ligga till grund för Länsstyrelsens bedömning av fornlämningens kunskapspotential och eventuellt kommande beslut, samt därigenom även utgöra underlag för Vägverkets vidare planering.

För att uppnå förundersökningens syfte har 1,5–4,5 meter breda sökschakt tagits upp med hjälp av grävmaskin inom det område som berörs av vägbygget. Därvidlag har den plöjda matjorden tagits bort så att en nivå, där bevarade anläggningar fanns, kom fram. Sökschakten har placerats så att omfattningen och arten av fornlämningarna har gått att fastställa. Enskilda anläggningar har därefter rensats för hand. Ungefär hälften av de påträffade anläggningarna har undersökts och dokumenterats.

För att kunna bedöma boplatzens ålder har träkol samlats in för ¹⁴C-analys. För att få fram bästa provmaterialet till ¹⁴C-analysen har det tillvaratagna träkolet först analyserats vad avser vedart och lämpligt material att datera har då valts ut.

8 Boplats vid Nyckelby samt plats för torp

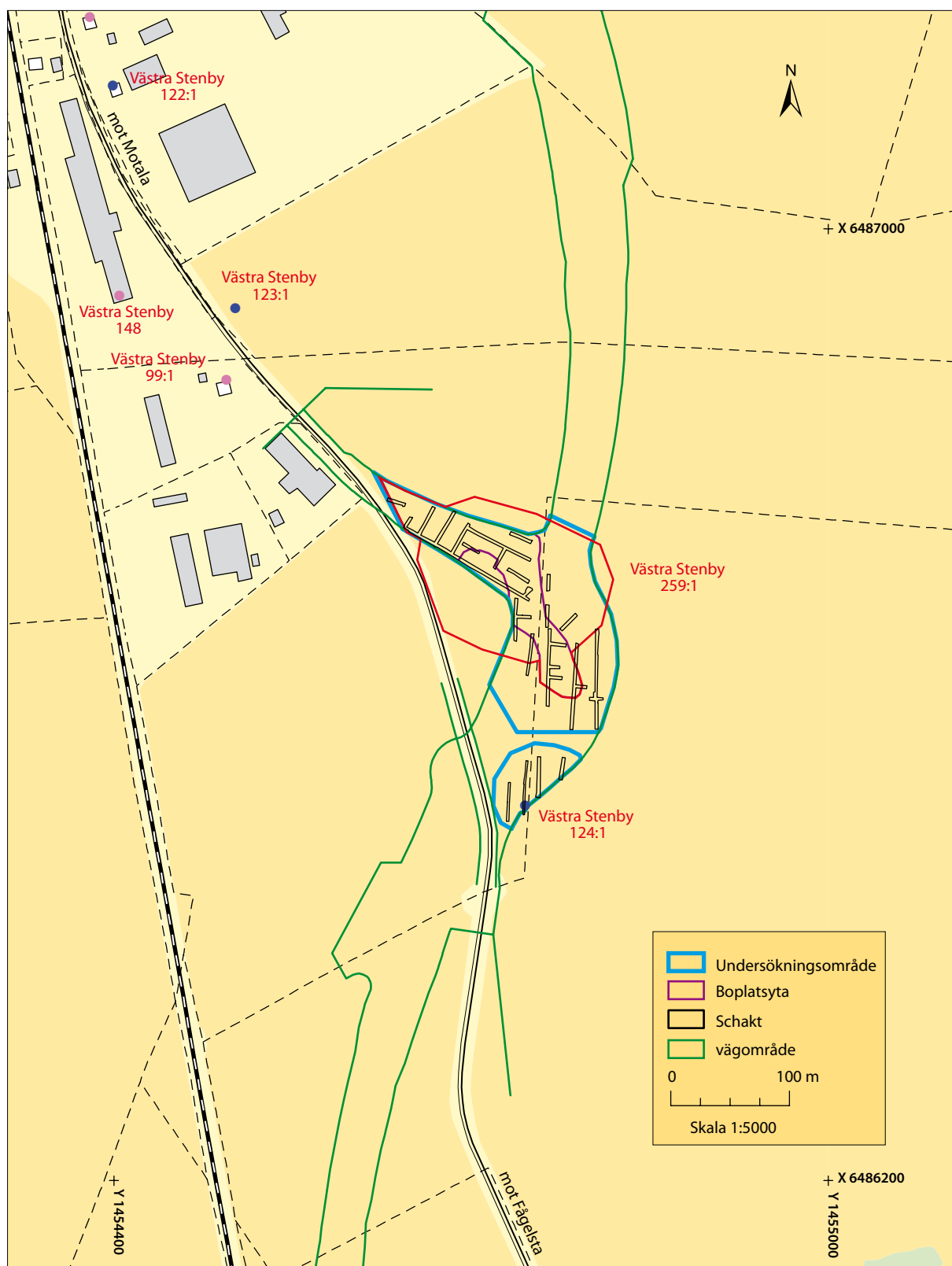

Fig 2. Utsnitt ur Fastighetskartan 8F 7a med vägområdet, förundersökningsschakten och boplatsens, RAÅ 259, begränsning inlagd. Torplämningen, RAÅ 124, markerad med punkt enligt FMIS. Skala 1:5000.

Dokumentationen är så långt möjligt digital. Inmätningar i plan har gjorts med hjälp av totalstation. Fotografier har tagits med digital kamera. Sektionsritningar har gjorts för hand och har därefter omvandlats till digital form för att hanteras tillsammans med det övriga dokumentationsmaterialet. Samtliga data lagras i RAÄ UV:s dokumentationssystem Intrasis.

Resultat

RAÄ 124 – torplämning

Den aktuella bebyggelsen finns med som jordetorpet Storängen på Häradskartan från år 1868–77 och finns markerat på den Ekonomiska kartan från år 1948. Enligt markägarens ska boningshuset, kallat Bethuset, ha funnits kvar in på 1950-talet varefter det revs. En lada ska ha stått norr om en brukningsväg som viker av österut från landsvägen. Brukningsvägen finns med redan på Storskifteskartan från år 1769–70.

Vid tillfället för förundersökningen syntes inga spår efter några byggnader ovan mark. I gränsen mellan Nyckelby 2:2 och 3:9 fanns en stenmur, eller vall av upplagd sten. Här fanns också äppelträd och andra träd och buskar som tillhört torpet.

I förundersökningsschakten kring platsen för torpet framkom ett antal diffusa gropar som tolkats som naturliga färgningar. Gränsen för vägområdet skar rakt över den angivna platsen för torpet och spår efter bebyggelsen kan eventuellt finnas utanför den nu undersökta yta.

Fig 3. Platsen för torpet Storängen, invid träddungen, sedd från norr. FOTO JENNY HOLM.

Fig 4. Den västra delen av boplatsen RAÄ 259 sedd från söder. FOTO MARITA SJÖLIN.

RAÄ 259 – förhistorisk boplats

Undersökningsområdet låg i en östsluttning av den nordsydgående höjdsträckning som Fågelstavägen följer vid Norrsten. Höjden har en utbuktning åt öster, med ett ganska plant krön intill Fågelstavägen, ett sluttningsparti och en flack fot som skjuter ut mot en numera utdikad våtmark. Markunderlaget består i huvudsak av sand.

Vid förundersökningen framkom 64 anläggningar inom en 240x20–60 meter stor yta. Anläggningarna bestod av 17 gropar, nio stolphål, åtta härdar, tre pinnhål och två rännor, samt ytterligare 24 anläggningar som inte är undersökta. Anläggningarna fördelar sig mellan två delytor som skiljs åt av en sandtäkt.

I fornlämningens nordvästra del, på krönet närmast landsvägen mot Fågelsta, fanns en koncentration av boplatslämningar. En härd har ¹⁴C-daterats till förromersk järnålder och en grop, innehållande keramik och brända ben, till äldsta bronsålder. Att döma av de stolphål som framkom bör det ha funnits minst ett två- eller treskeppigt hus inom denna del av boplatsen.

Boplatsen är i den här delen inte avgränsad utan fortsätter utanför vägarbetsområdet åt både norr och söder. Eventuella konstruktioner kan därför delvis ligga utanför det förundersökta området. Den här delen av boplatsen är inom vägarbetsområdet cirka 2800 m² stor.

Sandtäkten som avdelar boplatsen har funnits på platsen åtminstone sedan mitten av 1800-talet. Täktgropen är igenfylld med i huvudsak matjord, men med inslag av ren sand och delvis förmultnat trä.

I fornlämningens sydöstra del, nedanför slänten, låg ett härdområde med tätt ligande stora härdar, den största 2,5 meter stor. Norr om härdområdet fanns ordinära boplatsanläggningar så som gropar och stolphål glest utspridda. Söder om härdområdet

Fig 5. Den östra delen av boplatsen RAÄ 259 sedd från östnordöst. Träddungen vid RAÄ 124 finns i bildens vänstra kant. FOTO JENNY HOLM.

fanns stora, ganska grunda, och oformliga gropar. I ett par av dessa gropar framkom keramik av tunt gods varav en skärva har dekor. En av härdarna och en av groparna med keramik har ^{14}C -daterats till förromersk järnålder. Det förefaller som den här delen av boplatsen har haft en eller flera specifika funktioner, men att det sannolikt inte funnit några bostadshus här.

Ytan med de mer ordinära boplatsanläggningarna fortsätter eventuellt utanför vägarbetsområdet åt norr. Härdområdet ligger i sin helhet inom vägarbetsområdet. Avståndet mellan de stora, grunda groparna blir glesare åt söder och öster där fornlämningsområdet upphör. Den här delen av boplatsen är inom vägarbetsområdet cirka 3500 m² stor.

Lab nr	Kontext	Daterat material	Ålder BP	Kal 2 σ	Arkeologisk period
Ua-29231	A234, grop	Träkol från tall	2218 $\pm$ 31	380–200 BC	Förromersk järnålder
Ua-29232	A991, härd	Hasselnötskal	2148 $\pm$ 32	360–280 BC 260–50 BC	Förromersk järnålder
Ua-29233	A1149, grop	Träkol från ask	3436 $\pm$ 32	1880–1660 BC 1650–1640	Övergången senneolitikum – äldre bronsålder
Ua-29234	A1409, härd	Träkol från ask	2146 $\pm$ 31	360–280 BC 260–50 BC	Förromersk järnålder

Dateringarna ligger väl samlade i förromersk järnålder, förutom för gropen A1149 med keramik och brända ben som var avsevärt äldre. I gropen A1149 fanns förutom träkol från ask även träkol från ek och hassel.

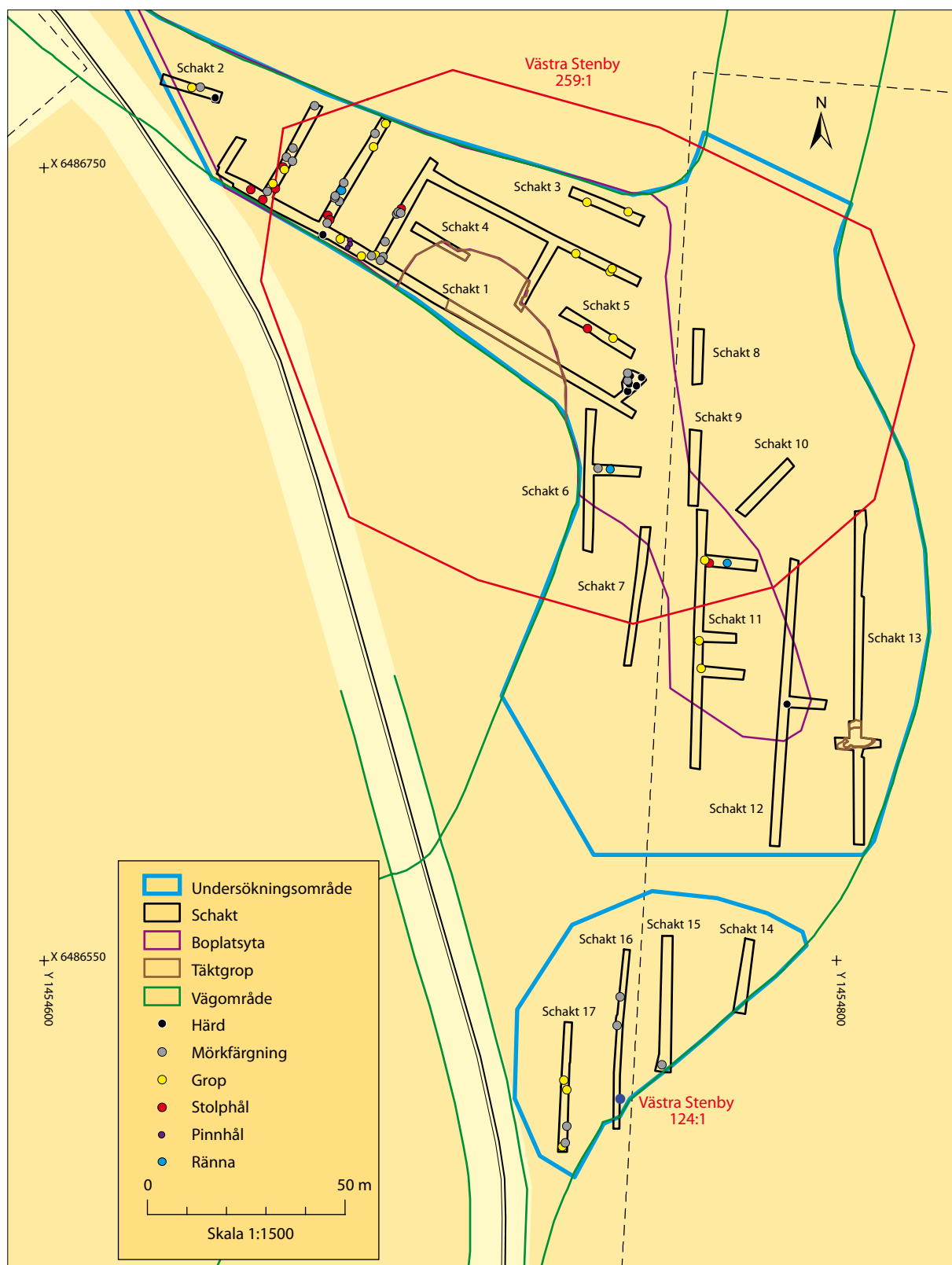

Fig 6. Plan över förundersökningsschakten vid RAÄ 259 med de olika anläggningskategorierna markerade med olika symboler. Skala 1:1500.

Fig 7. Härdområdet nedanför slänten sett från söder. FOTO CHRISTINA HELANDER.

Fig 8. Ett av de stora stolphålen på den nordvästra delen av boplatsen. Från söder.
FOTO CHRISTINA HELANDER.

Fig 9. En liten skärva dekorerad keramik.
FOTO JENNY HOLM.

Boplatsens och torplämningens potential

Boplatsen, RAÄ 259, omfattar flera olika aktiviteter förutom en boplatsdel med stolpburna hus. Minst två tidshorisonter finns representerade, men tyngdpunkten verkar ligga i förromersk järnålder. Möjligheten att fånga upp helheten från den perioden är förmodligen boplatsens största resurs.

Det är också av intresse att undersöka vad det senneolitiska inslaget representerar och hur omfattande det är.

Vad gäller torplämningen, RAÄ 124, bedömer UV Öst att inga ytterligare arkeologiska åtgärder behöver utföras inför planerad vägutbyggnad.

Referenser

- Helander, A. 2008. UV Öst Rapport 2008:33. Arkeologisk utredning, kompletterande etapp 1 och etapp 2. Riksväg 50 – mellan Motala och Mjölby. Västra Stenby, Fivelstad, Styra, Allhelgona, Skänninge, Högby och Mjölby socknar, Östergötland. Dnr 421-3921-2007. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar.
- Larsson, L.Z., Nilsson, P. & Ulfhielm, A. 1997. Arkeologisk utredning, etapp 1. Riksväg 50, Jönköping–Örebro, delen Ödeshög–Motala. Rapport UV Linköping 1997:3.

Administrativa uppgifter

Län: Östergötland

Landskap: Östergötland

Kommun: Motala kommun

Socken: Västra Stenby

Fornlämning: RAÄ 124 och 259

Koordinatsystem: RT90, 2,5 gon V

Höjdsystem: RH00

Riksantikvarieämbetets dnr: 422-473-2009

Länsstyrelsens dnr: 431-2412-09

Länsstyrelsens beslutsdatum: 2009-03-11

Projektnummer: 11246

Intrasisprojekt: O2009015

Rapportnummer: 2010:7

Ansvarig arkeolog: Jenny Holm

Personer: Marita Sjölin och Christina Helander

Beställare: Länsstyrelsen i Östergötlands län

Kostnadsansvarig: Vägverket, Region Sydöst

Undersökningstid: 15–19 maj och 25–27 augusti 2009

Undersökt yta: 18 000 m² vid RAÄ 259 och 2800 m² vid RAÄ 124.

Dokumentationsmaterial: 32 A4 profilritningar i skala 1:20 och

18 digitala fotografier U4824:1–18

Fynd: F1–4, keramik och brända ben, förvaras på UV Öst i väntan på fyndfördelning.

Bilaga 1. Anläggningslista

A552 till A676 hör till RAÄ 124 och de övriga till RAÄ 259

Anr	Typ	Form i plan	Längd (m)	Bredd (m)	Form i profil	Djup (m)	Fyllning	Övrigt
A234	Grop	Oregelb	2,2	1,4	Flack	0,1	Gråbrun sotig sand med spridd träkol	Mest träkol i gropens mitt
A272	Stolphål	Rund	0,4	0,4	Skålformad	0,14	Brun sand	–
A281	Ränna	Långsmal	2,7	0,3	Skålformad	0,09	Gråbrun mjäla med inslag av träkol	Fortsätter utanför schaktets båda sidor
A296	Grop	Oregelb	4,8	1,4	Flack, oregelb	0,15	Brunsvart sotig sand med inslag av träkol	Rikligt med jämtutfällningar
A349	Grop	Oregelb	3,2	1,7	Flackt skålformad	0,14	Gråbrun finmo med spridda kolbitar	–
A373	Härd	Oval	0,7	0,5	Skålformad	0,12	beunsvart sotig sand med inslag av träkol	–
A552	Naturlig grop	Rundad	0,3	0,27	Skålformad	0,09	Ljus grå mjäla med kolstänk	–
A559	Mörkfärgning	Avlång	0,6	0,48	Oregelb	0,06	Svartbrun lera	–
A583	Grop	Långsmal	0,9	0,3	Baljformad	0,12	Gråbrun humöslera med inslag av träkol	–
A598	Mörkfärgning	–	–	–	–	–	–	Ej undersökt
A618	Mörkfärgning	Rundad	0,25	0,25	Grun skålformad	0,04	Gråsvart sotig lera	–
A626	Grop	Oval	0,5	0,2	Spetsigt skålad	0,06	Svartbrun sotig mjäla med enstaka träkolstänk	–
A638	Grop	Oregelb	0,8	0,6	Flack	0,1	Brungrå humöslera	Sten i botten och i kanten
A676	Mörkfärgning	Oregelb	0,8	0,5	Flack	0,03	Mörkt svartbrun moig lera	–
A687	Stolphål	Rund	0,5	0,5	Skålformad	0,17	Mörkbrun sotig sand, omgiven av brungrå sand	Stolpfärgning
A701	Stolphål	Rund	0,5	0,5	Djupt skålformad	0,22	Mörkbrun sotig sand, omgiven av brungrå sand	Stolpfärgning
A714	Härd	Oval	0,75	0,65		0	Svartbrun sotig sand och skärvsten	Ej undersökt
A728	Grop	Rund	0,18	0,18	Skålformad	0,06	Grå sand	–
A736	Pinnhål	Rund	0,04	0,04	Uformad	0,07	Brungrå sand	–
A737	Pinnhål	Rund	0,05	0,05	U-formad	0,11	Brungrå sand	–
A738	Pinnhål	U-formad	0,05	0,05	U-formad	0,07	Brungrå sand	–

16 Boplat vid Nyckelby samt plats för torp

Anr	Typ	Form i plan	Längd (m)	Bredd (m)	Form i profil	Djup (m)	Fyllning	Övrigt
A739	Grop	Kantigt rundad	0,55	0,3	Oregelb baljformad	0,34	Brungrå sand med enstaka kolstänk	Ljusare parti mot mitten – botten
A752	Mörkfärgning	Rund	0,6	0,6	–	0	Svartbrun grusig sand med spridda träkolsfnyk	Ej undersökt
A766	Mörkfärgning	Avlång	0,7	0,3	–	0	Gråbrun sand	–
A885	Mörkfärgning	Njurformad	0,4	0,35	–	0	Brun	Ej undersökt, lik A893 i plan
A893	Stolphål	Rund	0,4	0,4	U-formad	0,24	Svartbrun grov sand	Märkbart mörkare i snittet än i plan, stenscott
A901	Grop	Oval	1,1	0,8	Skålformad	0,36	Mörkt brun grov sand	–
A915	Stolphål	Oval	0,6	0,4	U-formad	0,22	Mörkbrun grov sand, samt sten	Stenscott
A925	Grop	Oval	0,7	0,5	Baljformad	0,18	Gråbrun grov sand	–
A937	Mörkfärgning	Oval	0,4	0,35	–	–	Svartbrun	Ej undersökt
A948	Mörkfärgning	Oregelb rundad	0,47	0,45	–	–	Mörkt brun	Ej undersökt
A958	Mörkfärgning	Rund	0,32	0,32	–	–	Gråbrun	Ej undersökt
A971	Mörkfärgning	Oval	0,4	0,3	–	–	Gråbrun sand	Ej undersökt, eventuellt stolphål
A991	Hård	Oregelb	0,8	0,8	Skålformad	0,12	Svartbrun sotig finsand och i ytan skärsten	Enstaka träkolsfnyk
A1003	Mörkfärgning	Avlång	0,5	0,3	–	–	–	Ej undersökt
A1013	Grop	Rund	0,3	0,3	Skålformad	0,08	Gråbrun finsand	Eventuellt stolphålsbotten
A1024	Mörkfärgning	Rund	0,3	0,3	–	–	Gråbrun sand	Ej undersökt, eventuellt stolphål
A1033	Stolphål	Rund	0,2	0,2	Skålformad	0,08	Brungrå sand	Stolphålsbotten, grund men trovärdig
A1041	Stolphål	Rund	0,35	0,35	Flack	0,06	Brungrå sand	Stolphålsbotten, grund men trovärdig
A1052	Mörkfärgning	Rund	0,3	0	–	–	Gråbrun sand	Ej undersökt
A1058	Mörkfärgning	Avlång	0,7	0,3	–	–	Brun sand	Ej undersökt
A1069	Mörkfärgning	Rund	0,3	0,3	–	–	–	Ej undersökt, troligen stolphål
A1077	Mörkfärgning	Rund	0,25	0,25	–	–	–	Ej undersökt, troligen stolphål
A1085	Mörkfärgning	Avlång	3	0,5	–	–	Gråbrun lerig sand	Ej undersökt, gavelränna?

Anr	Typ	Form i plan	Längd (m)	Bredd (m)	Form i profil	Djup (m)	Fyllning	Övrigt
A1113	Mörkfärgning	Rund	0,45	0,45	–	–	Gråbrun sotig lerig sand	Ej undersökt
A1124	Grop	Oregelb oval	0,65	0,35	Skålformad	0,14	Mörkbrun sand	–
A1137	Mörkfärgning	Oval	0,63	0,4	–	–	Brungrå, ngt lerig, sand	Ej undersökt
A1149	Grop	Oval	0,7	0,65	Flackt skålformad	0,12	Brun flammig sand med inslag av sot och kol	Fynd av keramik och brända ben
A1168	Grop	Rund	0,3	0,3	Oregelb skålformad	0,32	Sotig svartbrun sand med träkolsbitar	Orörd sand verkar ha fallit in över anläggningen i sydväst
A1178	Mörkfärgning	Avlång	0,6	0,15	–	–	Gråbrun till svartbrun	Ej undersökt
A1190	Mörkfärgning	Avlång	0,5	0,25	–	–	Svartbrun	Ej undersökt
A1201	Mörkfärgning	Rund	0,4	0,4	–	–	Gråbrun	Ej undersökt
A1220	Mörkfärgning	Oval	0,4	0,3	–	–	Brungrå	Ej undersökt
A1229	Grop	Oval	0,8	0,75	Baljformad (rumpformad)	0,22	Gråbrun finsand	En sten i S kanten
A1246	Grop	Oval	0,5	0,36	Skålformad	0,14	Svartbrun sand med ytterst enstaka träkolsflisor	Skiljs av sten från A1528
A1283	Stolphål	Oval	0,4	0,35	U-formad	0,18	Svartbrun sand	–
A1301	Stolphål	Rund	0,3	0,3	U-formad	0,24	Grå finsand	–
A1310	Mörkfärgning	Avlång bubblig	1,3	0,45	–	–	Brungrå till svartbrun sand med enstaka stenar	Ej undersökt, liknar A1330
A1330	Räna	Oregelb	3	0,5	Skålformad	0,28	Svartbrun till svart sand med enstaka träkolsfnyk enstaka stenar och en skärvsten	Fynd av dekorerad keramik
A1386	Härd	Oregelb	1,4	1	–	–	Svart sotig sand med skärvsten	Ej undersökt
A1409	Härd	Oregelb	2,7	2	–	–	Svart sotig sand med skärvsten och något träkol	Ej undersökt
A1446	Mörkfärgning	Rund	0,5	0,5	–	–	Mörk svartbrun sand	Ej undersökt, eventuellt stolphål
A1459	Härd	Oregelb oval	1,5	1	–	–	Svart sotig sand med skärvsten	Ej undersökt
A1477	Mörkfärgning	Oval	0,4	0,3	–	–	Brun sand	Ej undersökt, eventuellt stolphål
A1486	Härd	Oval	2	1,3	–	0	Mörk svartbrun sand med skärvsten	Förefaller svårt skadad av plogen, i schaktkant
A1501	Härd	Rund	0,8	0,8	–	0	Svart sotig sand med skärvsten	–

Anr	Typ	Form i plan	Längd (m)	Bredd (m)	Form i profil	Djup (m)	Fyllning	Övrigt
A1517	Grop	–	0	0	–	0	–	Rest av AU grop
A1528	Grop	Oval	0,5	0,4	Skålformad	0,14	Svartbrun sand med ytterst enstaka kolfisor	Skiljs av sten från A1246
A1551	Recent grop	Oregelb rundad	1,6	1,2	Oregelb	0,2	Flammig ljusgrå sand med sotstråk	–
A1566	Grop	Oregelb avlång	0,8	0,5	Skålformad	0,1	Ljus grå grusig sand	–
A1577	Grop	Oval	0,4	0,35	Oregelb skålformad	0,12	Svartbrun sotig sand	–
A1639	Mörkfärgning	Oval	0,55	0,45	–	0	Brungrå	–

Bilaga 2. Fyndlista

Fnr	Material	Sakord	Antal	Vikt (gram)	Anmärkning	Kontext
F1	Keramik	Skärvor	7	10	Godstjocklek 6 mm	A234
F2	Keramik	Skärvor	13	22	Godstjocklek 11 mm	A1149
F3	Bränt ben	Ben	10	2	Djurben	A1149
F4	Keramik	Skärva	1	1	Dekorerad med tätt liggande något böljande linjära intryck, eventuellt av tunt snöre. Godstjocklek 5 mm.	A1330

